

Harkai István\*

## SZERZŐI JOG MINDENKINEK – A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA ÚJ KIADVÁNYA\*

„A szerzői jog ugyanis olyan, mint egy kaleidoszkóp: ahány műtípuson keresztül szemléljük, annyszor más képpé állnak össze a szerzői jog alkotóelemei.”

Legeza Dénes

Szerzői jogi témakörben számos ismeretterjesztő mű, folyóirat, folyóiratcikk, szakkönyv és tankönyv áll rendelkezésre. Ezek sorába illeszkedik, ám onnan bizonyos szempontból ki is emelkedik a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala gondozásában megjelent Szerzői jog mindenkinék című kötet, amelynek szerkesztője Legeza Dénes. Amíg a példálózó felsorolásban említett munkákat főként az olvassa, forgatja haszonnal, akinek valamilyen konkrét célja van a szerzői joggal – joghallgatóként a szellemi alkotások jogának elsajátítása, gyakoroló jogásként egy-egy problematika megoldására való törekvés, kutatóként a mélyben húzódó összefüggések vizsgálata –, addig a *Szerzői jog mindenkinék* kifejezetten azért született meg, hogy a laikus, de a szerzői jog iránt érdeklődő olvasó előtt is olyképpen tudja bemutatni az egyes érdekesítő kérdésköröket, hogy az első reakció ne a könyv polcra való visszatétele legyen, hanem a tovább- és továbblapozás, egészen a mű végéig, váratlan gyorsasággal. A könyv tehát egyszerre szórakoztató és példákkal, ellenőrző kérdésekkel gazdagon illusztrált, jól érthető olvasmánya napjaink egyik előtérben álló jogi kihívásokrának. Ám kitűnő szakkönyv is egyben, amely azok számára is biztos origót jelenthet, akik a szerzői jog széles spektrumát összegző művet, esetleg egy-egy adott szerzői jogi kérdéskör megoldását keresik. Az alábbiakban fejezetről fejezetre barangolva kívánjuk összegezni a mű tartalmát, mondanivalóját.

### *2. fejezet: A szellemitulajdon-védelem alapja, rendszere (Gondol Daniella, Legeza Dénes)*

A tankönyv első érdemi fejezete, mintegy alapot adva a könyv hátralevő részének, elhelyezi a szerzői jogot a szellemitulajdon-védelem fájának két nagy ágán, miközben bevezeti az olvasót a szellemitulajdon-védelem rengetegébe, illetve ízelítőt ad a védelmi rendszerek hazai és nemzetközi vonatkozásairól.

A szerzők kiemelik a kreatív szellemi teljesítmény mint a polgári jog egy sajátos, önálló része védelmének fontosságát, amelyet nemcsak az alkotók pozíciójának biztosítása, hanem

\* A szerző a Szegei Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának hallgatója.

\*\* Szerkesztette: Legeza Dénes, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2017; ISBN 978-963-9157-82-8.

az is indokol, hogy az alkotók és műveik egy nagyobb egész, közvetlen környezetük, kultúrájuk meghatározó építőköveit teremtik meg. Ezek az építőkövek a „szellemitulajdon-intenzív” ágazatban komoly értékkel bírnak, hozzájárulva nemcsak a közösség kultúrájának színesítéséhez, hanem a nemzeti össztermék gyarapításához is.

A fejezet bemutatja a szellemi alkotások egyes részterületeit. Az iparjogvédelmi oltalmi formáknál ismerteti a *szabadalmat*, a *használatiminta-oltalmat*, a *növényfajta-oltalmat*, a *formatervezésiminta-oltalmat*, a *védjegyet* és a *földrajzi árujelzőt*. Ezt követően részletesen összehasonlítja a „közös töről fakadó” szerzői jog és az iparjogvédelem közös vonásait (abszolút szerkezet, felhasználások engedélyezése, az alkotásokon fennálló korlátozások, a védelmi idő korlátozott volta, a védelem területi jellege, kiemelkedő gazdasági jelentőség), különbségeit (példálózó jelleggel: a szerzői jog homogenitása vs. az iparjogvédelem szabályozásának szerteágazó volta, az alkotó és a művek között fennálló viszony megbecsülése vs. gazdasági-vagyoni-gyakorlati jellegű hasznosíthatóság, a védelem értékítélettől mentessége vs. a tartalmi újdonság követelménye stb.) és sajátosságait, amelyeket egy könnyen áttekinthető táblázatba rendez.

A szellemi alkotások két nagy területének bemutatása után a fejezet szerzői kitérnek a szellemitulajdon-védelem intézményrendszerére. A nemzetközi intézmények között szót ejtenek a Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization, WIPO), az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO), az Európai Szabadalmi Hivatal (European Patent Office, EPO) és a Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organization, WTO) tevékenységéről. A nemzetközi kitekintés után számba veszik a védelem magyarországi letéteményeseit, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalát (SZTNH), illetve annak tevékenységi körét, az SZTNH mellett működő Szerzői Jogi Szakértő Testületet, a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesületet (MIE), a Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesületet (MSZJF) és a ProArt – Szövetség a Szerzői Jogokért Egyesületet.

### *3. fejezet: A szerzői jog fejlődése és gazdasági jelentősége (Legeza Dénes)*

A harmadik fejezet a szerzői jog fejlődéstörténetébe enged betekintést, sorra véve azokat a technológiai vívmányokat, amelyek hatásaként az alkotókat védő szabályozás kifejlődött. Az ember alkotás iránti vágya évezredekre nyúlik vissza. Hogy a védelem architektúrája csak a 18. századtól kezdett kibontakozni, a szerző szerint a „*többszörözés hiányára vezethető vissza*”. A 15. századig kellett várni egy olyan eszközre, amelynek segítségével az addig kizárólag kézzel másolt, illetve írott könyvek gyorsan és viszonylagos költséghatékonyság mellett többszörözhetővé vált. A nyomdagép ettől kezdve a szerzői jogi fejlődés és a jogsértések kiindulópontjává vált, hiszen az elsőként védett szerzői művek az irodalom születési pontjai voltak. Az ezek által közvetített információra támasztott igény oly mértékben megug-

rott, hogy magától értetődő módon azonnal megjelent a szerzők érdekeinek megsértése is a jogellenes többszörözés által.

A törvényi szabályozás fejlődési ívét elemezve egyszerre ismerkedhetünk meg a nemzetközi példákkal (Statute of Anne, 1709/1710; az Egyesült Államok szövetségi törvénye, 1790; Franciaország, 1793; Poroszország, 1837), illetve az előbbieknél jóval részletesebben a magyar szerzői jog mérföldköveivel (1775-ös rendelet az osztrák örökös tartományokból, a kiadói szerződés 1812-es osztrák szabályozása, az 1846-os osztrák szerzői jogi törvény, az 1840-es évek magyarországi törvényjavaslatai, első és második szerzői jogi törvényünk 1884-ből és 1921-ből, a harmadik szerzői jogi törvény 1969-ből, végül pedig a jelenleg hatályos, 1999. évi LXXVI. törvény).

A jogtörténeti gyökerek feltárása után egy igazán izgalmas elemzés következik, amelyben a szerző kitekint azokra a technológiai vívmányokra, amelyek a jogszabályváltozást minden körülmények között indukálták, újabb és újabb részjogosultságokkal gazdagítva a szerzői jog – legalábbis egyik – velejét, a vagyoni jogok körét. Ilyen találmányként kerül említésre Thomas Alva Edison 1877-ben feltalált fonográfja, amely a hang rögzítésével és visszajátszásának lehetővé tételével a zeneművek többszörözését segítette elő. A nyilvános előadás joga új köntöst öltött, amikor a rádió és a telefon széles körben elterjedt, sőt, a rádiózással egy új vagyoni jog, a sugárzás, „*a hang mechanikai úton való reprodukálása*” is megszületett.

A technika és a szerzői jog viharos házaságának történetéből nyújtott ízelítőt követően a szerző átevez a jogérvényesítés nem kevésbé viharos vizének rövid történetére, különös tekintettel a bitolás (plágium) szerzői jogi-büntetőjogi megítélésére, a bizonyítás kérdéseire. Végül egy szintén nagyon jelentős szegmenst mutat be, nevezetesen a szerzői jog gazdaságban betöltött jelentőségét makrogazdasági szinten. E helyütt a szerző részletesen, a WIPO módszertanát követve bemutatja az *elsődleges szerzői jogi ágazatokat*, a *szerzőijog-függő technikai háttérágazatokat*, a *részlegesen szerzői jogi ágazatokat* és az *egyéb kiszolgáló ágazatokat*, számszerűsíti az ezekben foglalkoztatott munkaerőt és az Európai Unió GDP-jéhez való hozzájárulást. Ugyanezt a bemutatást elvégzi Magyarországra fókuszálva is, majd ránagyítva a mikrogazdasági szintre, szót ejt a szerzők oldalán jelentkező jogdíjról mint jövedelemforrásról.

A fejezet zárórészeiben tovább szövi a szerzői jog gazdaságtanának szötteését, kiemelve a *joggazdaságtan* (law and economics) fontosságát, amely azt hivatott vizsgálni, hogy milyen befolyással bír a jogalkotás az egyes egyéni viselkedésformákra és a társadalom egészére. Különösen fontosnak véljük a szerző azon megállapítását, amelyben a szellemi alkotások védelmének célkitűzéseit határozza meg: anyagi ösztönzők az alkotók számára vs. a művek széles körű hozzáférhetősége.

*4. fejezet: A szerzői jog által védett művek és teljesítmények (Takács Nóra Emese, Legeza Dénes)*

Az absztrakt jogi normák és szabályok konkrét, az életből nyert példákkal színesednek ki. A negyedik fejezet ezen konkrét példái a hatályos szerzői jogi törvényünkben nevesített egyes műtípusok részletezése. Elsőként az Sztj. tárgyi és személyi hatályát határozza meg e helyütt a könyv (szerzői művek és kapcsolódó jogi teljesítmények), majd emlékeztet, hogy a szerzői jogi védelem két feltételhez van kötve: „*az alkotásnak egyrészt az irodalom, a tudomány vagy a művészet területéről kell származnia, másrészt egyéni, eredeti jelleggel kell rendelkeznie*”. Kölcsonnéve az Sztj. példálózó felsorolását, ismerteti az egyes nevesített műtípusokat, majd olyan műveket is emleget, amelyek ebben a nyílt végű, taxatív törvényi felsorolásban nem szerepelnek, de relevánsak lehetnek. Megtudhatjuk, hogy megilleti-e szerzői jogi védelem a lézershow-t, a weboldalakat, a betűtípusokat (fontot), a szabadulós játékokat, a balettprodukciókat, az ételrecepteket vagy a parfümöket.

Külön alpontban taglalja a szerzői jog oly sokat emlegetett esszenciáját, az *egyéni, eredeti jelleget*, annak mibenlétét, sajátosságait, fokmérőjét, külön elemezve a feltételpár két komponensét. Hangsúlyozza azt az ismert, szubjektív tételt is, amely szerint az egyéni, eredeti jelleg nem függhet minőségi, esztétikai jellemzőktől és az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. A védelem meglétének fokmérőjét nemcsak általánosságban vizsgálja, hanem áttekinthető speciális esetekre vetítve is. Így taglalja meglétét a fotóművészeti alkotások, a funkcionális művek, illetve szakirodalmi művek és ételreceptek esetében.

Az Sztj.-ben felsorolt, a fejezetben külön is megemlített műtípusokat követően a szerző foglalkozik a védelem köréből kivett alkotásokkal. Szemlélteti a bankjegy- és pénzermeképek, az állami kitüntetések és plakettek, a tények és napi hírek, az ötletek, elvek, eljárások és a folklór szerzői jogi megítélését.

Miután bevezeti az egyes alkotások körébe, a fejezet megismerteti olvasóját azzal az izgalmas kérdéskörrel is, hogyan keletkezik pontosan a szerzői jogi védelem, amelyet egy áttekinthető ábrában is összefoglal.

A szerző nem feledkezik meg a kapcsolódó jogi teljesítmények bemutatásáról, tárgyalja az előadóművészek, a hangfelvétel- és filmelőállítók, illetve a rádió- és televíziós szervezetek teljesítményeit. Külön pontot szentel az adatbázisnak és a gyűjteményes műveknek.

*5. fejezet: A szerző és a szerzői jog egyéb jogosultjai (Takács Nóra Emese)*

A negyedik fejezetből az érdeklődő olvasó megtudhatta, hogy milyen alkotások sorolhatók a szerzői művek, illetve a kapcsolódó jogi teljesítmények körébe. A most összefoglalt fejezet a szerzői jog alanyait veszi górcső alá, nevezetesen a szerzőt és az egyéb jogosultakat. Első lépésként a szerzői minőség feltételeit ismerteti, majd kitekint olyan szerző jellegű alakzatokra, mint a szerkesztő, a gépek által létrehozott művek, illetve az állatok esetleges szerző-

sége, valamint a szerzőség egyéb határterületeire, úgy mint az interjú, különös tekintettel az interjúalany esetleges szerzőségére, a dramaturg szerzői jogi helyzetére. Az egyéb jogosultak között részletes betekintést enged nemcsak az örökösök helyzetébe, hanem a hagyatéki eljárás szerzői jogi vonatkozásaira is kitér. Röviden szót ejt a szerzői művön természetes személy és jogi személy részére fennálló haszonélvezeti jogról, illetve emlékeztet a közös tulajdon szerzői jogi specifikumaira.

Tekintettel arra, hogy a szerzői minőség szükségképpen kapcsolódhat egyszerre több személyhez is, így időt szentel a fejezet szerzője a közös és az együttesen létrehozott művekre is, amelyet egy szemléletes ágrajzzal is érzékelhetővé tesz. Külön említést tesz a hatályos szerzői jogból kizárt folklór kifejeződéseinek nemzetközi vonatkozásairól, illetve a szabályozás – legalábbis megfontolandó – sajátosságairól.

A fejezet harmadik részében különös gondot fordít a szerző arra, hogy bemutassa a szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultjait, akik mindannyian sajátos jelleggel működnek közre a szerzői művek közönséghez való eljuttatásában. Elsőként az „irodalmi és művészeti műveket megjelenítő, eléneklő, elmondó, elszavaló és eljátszó” előadóművészekkel foglalkozik, majd azoknak a hangfelvétel-előállítóknak a helyzetét (hanglemezkiadókat) elemzi, „akik az előadás hangjainak vagy más hangoknak, illetve ezek kifejeződéseinek első rögzítését kezdeményezik és ezért felelősséget vállalnak”. A filmelőállítók (producerek) körében bepillantást enged azoknak a jogosultaknak a körébe, akik „saját nevükben kezdeményezik és megszervezik a film megvalósítását, gondoskodnak az anyagi és egyéb feltételek biztosításáról”. A rádió- és televíziószervezetekről megállapítja, hogy védelem a saját műsoraik tekintetében áll fenn, külön hangsúlyozva, hogy „saját műsoruk tekintetében filmelőállítóknak vagy hangfelvétel-előállítóknak is tekinthetők”.

A fejezet utolsóként mutatja be a szerzőségi védelem intézményét, amely arra szolgál, hogy az ellenkező bizonyításáig eldönthető legyen, kit kell szerzőnek tekinteni.

#### 6. fejezet: A szerző jogai (Nagy Balázs, Gondol Daniella, Timár Adrienn)

A szerző bemutatkozása után a hatodik fejezetben közelebbről, alaposan megismerkedhetünk a szerzőket illető jogok titkaival. Elsőként máris megérthetjük a két alkotó részjogosultság egymáshoz való viszonyát, a vagyoni jogokat és a személyhez fűződő jogok – *monista, netán dualista?* – természetét.

A személyhez fűződő jogokat elemezve a szerzők feltárják előttünk a *név feltüntetéséhez való jog*, a *mű nyilvánosságra hozatalának joga* és a *mű egységének védelme* tartalmát. Választ adnak arra a kérdésre, hogy mennyire szoros is a személyhez fűződő jogok és a szerző kapcsolata, átruházhatja-e e részjogosultságot más személyre, miként hat a védelmi idő lejártá és a szerző halála. A szerzők emlékeztetik az olvasót az Szjt. 2015-ös módosítása által érintett problémára, miszerint a közérdekű adatok megismeréséhez való jog és a személyhez fűződő jogok versenyében melyik az erősebb.

A mű nyilvánosságra hozatalának joga témakörben megérthetjük, hogy Franz Kafka miért pusztította el műveinek 90%-át, és miért rendelkezett akként végrendeletében, hogy a hátramaradt munkákat barátja, Max Brod égesse el – aki ennek a kérésnek végül nem tett eleget.

A név feltüntetésének jogával kapcsolatban megtudhatjuk, hogy kik azok a *szellemírók*, mikor dönthet úgy egy szerző, hogy nevének szerzői művön való feltüntetése elhagyását kéri, mik a felvett néven történő publikálás korlátai, és mikor maradhat el a név feltüntetése a szerző akaratától függetlenül.

A mű egységének védelme, vagyis az integritáshoz fűződő jog rávilágít azon esetekre, amikor a felhasználás vagy a műbe történő egyéb beavatkozás oly mértékben eltorzítja a szerzői alkotást, hogy az a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. A sérelmes eltorzító cselekményekre adott példákon túl megtudhatjuk azt is, hogy miként kell az egyébként a szerző által engedélyezett átdolgozást elhatárolni a mű egységének védelmétől.

A fejezet második, terjedelmében a vagyoni jogok fontosságához igazodó felében elsőként megismerkedhetünk a vagyoni jogok *generálklauzulaként* meghatározott, általános fogalmával. Ezt követően kimerítően, példákkal gazdagon szemléltetve definiálásra és részletezésre kerülnek a leggyakoribb felhasználási módok. Megtudhatjuk, hogy mit kell *többszörözés* alatt érteni, annak milyen hétköznapi előfordulási esetei vannak. A *terjesztés joga* alfejezetből megismerhetjük a terjesztés fogalmát és azokat az egyes magatartásformákat [*adás-vétel, bérbeadás (kölcsonzés) nyilvános haszonkölcsonbe adás, import*], amelyek a terjesztés alá szubsumálhatók. A *nyilvános előadás* bemutatásakor nemcsak a fogalom meghatározást olvashatjuk, hanem megtudhatjuk azt is, mit kell *nyilvánosságnak* tekinteni. A *nyilvánosság-hoz közvetítés* rendkívül izgalmas, és a 20. század technikai vívmányai nyomán a jogalkotó által kimunkált vagyoni jogáról szólva a fejezet szerzői élénk tárják, hogy melyek azok a speciális magatartási, illetve felhasználási formák, amelyek a „*technikai eljárástól függően*” nyilvánossághoz közvetítésnek minősülhetnek. Ezenfelül megtudhatjuk, hogy mi az a *többletelem*, amely a nyilvánosság egy, a korábban előre vetített meghatározásához képest a nyilvánossághoz közvetítés esetén megjelenik. Az *átdolgozás* jogát a korábbiakban már felfedezhette a kedves olvasó, azonban a *Szerzői jog mindenkinek* e helyütt továbbfoglalkozik a kérdéssel, körüljárva és a Szerzői Jogi Szakértő Testület vonatkozó szakvéleményeivel színesítve leírva annak egyes módzatait. Felhívja továbbá a figyelmet arra a határra, amikor a távolság az eredeti és származékos mű között már olyan jelentős, hogy a szerzői jogi felhasználás is a távolság kódébe vész. Mielőtt rátérne a kapcsolódó jogi jogosultak egyes vagyoni és személyhez fűződő jogaira, a fejezet tárgyalja a „*műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi jogát*”, vagyis a merchandisingjogot, röviden szót ejt a *kiállítás* és a *követőjog* intézményéről.

A kapcsolódó jogi jogosultakra térve megtudhatjuk, hogy miért fontos a *szerzői joggal szomszédos jogok védelme*, miben térnek el a szerző jogaitól az *előadóművészeket, hang-*

*felvétel-előállítókat, rádió- és televíziószervezeteket és filmelőállítókat* illető jogok. A fejezet utolsóként az *adatbázis előállítóinak* jogait ismerteti.

### 7. fejezet: A szerzői jog korlátai (Hepp Nóra)

A hetedik fejezethez elérve teljes kép alakulhatott ki az olvasóban a szerzői jog természetéről, a védett művekről és a jogosultak lehetőségeiről. Ezúttal megtudhatjuk, hogy melyek azok a korlátok, amelyek az abszolút szerkezetű szerzői jog útjában állva olyan esetköröket biztosítanak, amelyeknek köszönhetően a művek szabadon élvezhetők a szerző engedélye nélkül.

A fejezet segítségével elsőként a *védelmi idő* lényegét tekintjük át, amely egy meghatározott időtartam letelte után kiveszi a művet a szerző, illetve a jogutód rendelkezési köréből, hogy az a *közkinccs* részeként mindenki számára szabadon felhasználható legyen.

Mivel a védelmi idő elmúlására igen sokat kellene várni, a jogalkotó az Sztj.-ben külön is nevesítette a szabad felhasználás egyes esetköreit. Erre nemcsak a műélvezet és az abból való kreatív merítés sarkallta, hanem olyan alapjogok szerzői joggal való kollíziója is, mint a „*véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság, a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadsága, a tanulás és oktatás szabadsága, valamint a művelődéshez való jog.*” A fejezet szerzője külön említésre méltónak értékelte a nemzetközi szerzői jogban gyökerező – a Berni Unió Egyezmény és az Infosoc-irányelv által biztosított – *háromlépcsős teszt* elemzését. Ezt követően taglalja az egyes, az Sztj.-ben nevesített szabad felhasználási módokat. A *magáncélú másolásról* megtudhatjuk, hogy a gyakorlásához milyen előfeltételnek kell teljesülnie, illetve melyek azok a műtípusok, amelyek kivételt képeznek, azaz nem másolhatók. Szó esik a másolattal realizált jövedelemszerzés, valamint a nem jogszerű forrásból történő másolás megítéléséről. Az *idézést* a tankönyv az „*egyik legfontosabb szabad felhasználási esetként*” írja le, amely szolgálhat akár „*nyereség vagy jövedelemszerzésre irányuló célokra is*”. Az idézés feltételeként a szerző elengedhetetlennek tartja a „*forrás megjelölését*” és a „*meghatározott cél*” követelményének szem előtt tartását. Megtudhatjuk azt is, hogy nem megengedett az idézés „*képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és dizájnalkotások*” esetében. A digitális világ beköszöntével az idézés is átköltözött a virtuális térbe. E körben megtudhatjuk, hogy mi a szerzői jogi megítélése a *snippet*eknek, a *thumbnail*eknek, a *linkek*nek, és fény derül olyan eljárásokra is, mint a *framing* és a *sampling*.

Az idézés „*testvéröccséről*”, az *átvételtől* olvasva információt szerezhetünk annak feltételeiről, mivel az a „*tudományos kutatás, a tudományos munka alapja*”, amelynek során az átvevő a kutatással indokolt terjedelemben és céllal éppen azért használja fel más kutatók eredményeit és gondolatait, hogy saját állítását alátámassza, esetleg vitatkozzon az átvett tézissel. Ha az idézés testvéröccseként hivatkoztunk az átvételre, akkor figyelemmel kell lenni arra, hogy a forrást annak rendje és módja szerint megjelöljük. Itt találkozunk speciális esetként az ún. *panorámakivétellel*, vagyis a képzőművészeti, építészeti és iparművészeti

alkotás képének kutatási és oktatási célon kívüli szabad felhasználásával. A szabadság fokmérője ez esetben az lesz, hogy a „mű szabadban, nyilvános helyen álljon, állandó jelleggel”.

Megismerhetjük az „intézményi célú szabad felhasználás” feltételeit. Az ilyen felhasználásra „könyvtárakban, iskolákban, múzeumokban, levéltárakban, valamint kép- és hangarchívumokban” kerülhet sor, közcélból, amely közvetetten szolgálhat oktatási, kutatási törekvéseket. Ilyen közcélnak minősíthető a „tudományos kutatás, archiválás, nyilvános könyvtári ellátás, intézmények helyiségeiben található képernyőn való megjelenítés”. Megkötésként kell, hogy érvényre jusson az a szabály, miszerint a másolatokat csak helyi olvasásra adhatják ki az olvasók részére a könyvtárak, közgyűjtemények.

Az oktatási célú szabad felhasználásról a szerző akként ír, hogy a forrás feltüntetése mellett, iskolai foglalkozás keretében akár az átdolgozás szabadságával is lehetőség van a szabad másolatkészítésre vagy a mű szabad előadására, ha az közvetve sem szolgálja jövedelemszerzést, illetőleg fokozás célját. A szabad felhasználás ezen esetkora a diákság minél profeszionálisabb, sokrétűbb és színesebb képzését hivatott szolgálni.

A tájékoztatás céljára felhasznált művek ismét rámutatnak a szerzői joggal ütköző jogokra, nevezetesen a véleménynyilvánítás jogára és a sajtószabadságra. Ezek érvényesülését biztosítandó az Sztj. lehetőséget teremt „előadások, más hasonló művek és politikai beszédek” felhasználására, amennyiben ezek nyilvánosan elhangzottak. Az átvétel terjedelmének a tájékoztatás céljához kell igazodnia, és a forrást meg kell jelölnie. A fejezet szerzője felhívja az olvasó figyelmét arra is, hogy azok a gazdasági, politikai témákról megjelent cikkek, sugárzott művek, amelyek napi eseményekhez kapcsolódnak, „szabadon többszörözhetők, nyilvánosságához közvetíthetők”. Ezzel ellentétes megítélés alá esik ugyanakkor a Google News szolgáltatása és a sajtófigyelő-szolgáltatás is.

Utolsóként tekinthetünk be az előadás jogába, amely szabad, ha arra „műkedvelő művészeti csoportokban, szociális, időskori gondozási intézményben, vallási közösségek rendezvényein” kerül sor. További kritériumként itt is a magáncélt, a jövedelemszerzés fokozásának kizártságát, a rendezvény zártkörűségét olvashatjuk.

A szerzői jogok harmadik korlátjaként e fejezetben kerül ismertetésre a jogkimerülés intézménye. A korlát lényege, hogy az egyszer már jogszerű forgalomban értékesített fizikai műpéldányok kikerülnek a jogosult ellenőrzése alól, aminek következtében a terjesztés joga a szerző engedélye nélkül gyakorolhatóvá válik. A szerző külön kitér a fizikaitól eltérő digitális műpéldányok megítélésére, amely eltérően alakul.

#### 8. fejezet: Az egyes műtípusokra vonatkozó rendelkezések (Csósz Gergely, Zugh Kinga)

A negyedik fejezetben rövid ismeretséget köthettünk a szerzői művekkel. A rájuk vonatkozó ismereteket a 8. fejezet tovább bővíti. A szerzők elsőként a filmalkotásokra és más audiovizuális művekre vonatkozó speciális rendelkezéseket tárják az olvasó elé. A „második legnépszerűbb műtípus a zeneművek után” magába foglal minden „sorrendbe állított, hanggal



*összekapcsolt vagy hang nélküli*” mozgóképet, amelyen alkotók (szerzők és filmelőállítók) sokasága dolgozik. E sokaság bonyolult viszonyrendszerét és a szerzői minőséget a fejezet egy jól áttekinthető ábrán szemlélteti, amelyről könnyedén leolvashatjuk, hogy kiket kell az adott filmprodukciós iroda munkatársai közül filmszerzőknek és szomszédos jogi jogosultaknak tekinteni. Megtudhatjuk azt is, hogy kik eshetnek még a szerzőség „gyepűjén” belül, és kik vannak már bizonyosan azon kívül.

Külön nevesítésre kerülnek a filmekhez hasonlóan napjainkat egyre inkább meghatározó *szoftverek* is. A számítógépiprogram-alkotások és azok dokumentációja, mint funkcionális művek, a Berni Uniós Egyezmény szerint *irodalmi művekként* állnak oltalom alatt. Továbbhaladva a fejezet bevezeti az olvasót az *interfésznek*, vagyis a szoftverek csatlakozófelületének sajátos szerzői jogi helyzetébe, illetve felhívja a figyelmet a vagyoni jog átruházhatóságának, illetve a szabad felhasználási esetkörök általánostól eltérő szabályozására. A honlapok, online alkalmazások a szoftverekkel rokon mögöttes mechanizmusaik miatt külön kiemlést kapnak, amely hasonlóság alkalmas lehet külön szerzői jogi védelem elnyerésére.

A szoftverekkel nemcsak a honlapok, hanem az *adatbázisok* is mutathatnak rokon vonásokat. Az „*önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteményeit*” szerzői jogunk *gyűjteményes műként* oltalmazza. Ez a védelem lehet *sui generis oltalom* is, amennyiben az adatbázis tartalmának összeállítása jelentős ráfordítást igényel. A fejezetből ott is kitűnik az adatbázisok sajátos megítélése, amikor az oltalmi idő főszabálytól eltérő, jóval rövidebb hosszát ismertetik a szerzők.

Továbbhaladva a szerzői művek bemutatásában, a fejezet részletes leírást tartalmaz a *képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotásokról*. Elsőként rögtön a *kiállítás jogának* szabályait, a kiállítás fogalmát találjuk. Megtudhatjuk róla azt is, hogy ez a jog nem korlátlan, ugyanis egyensúlyba kell kerülnie a szerzői művet magának tudó tulajdonos tulajdonjogból fakadó részjogosultságaival. Hogy a szerzői jog hogyan igyekszik kompenzálni azokat a képzőművészeket, iparművészeket és fotóművészeket, akik alkotásainak értéke az első értékesítést követően jelentős mértékben emelkedett, azt az érdeklődő megtudhatja, ha elolvassa a *követőjogot* és a *fizető köztulajdont* taglaló alfejezetet.

Az *építészeti alkotások és műszaki létesítmények* igen érdekes műtípusok. Kitűnik ez abból a specifikumból, hogy a jogalkotó a védelmet a *tér egyéni, eredeti alakításához* kötötte. A tervek először papíron léteznek, ám szerzői alkotásként védelemben részesülnek azok az épületek is, amelyek a tervek térbeli többszörözéseként három dimenzióban is testet öltenek. Amint oly sokszor az eddigi olvasmányok alapján tapasztalhattuk, a szerzői jog az építészeti alkotások esetében is kollízióba kerül a szerzői mű tulajdonosának épületen fennálló jogaival. E körben a tankönyv által választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy mikor építhető át, illetőleg bontható le egy építmény anélkül, hogy ahhoz a tervezőtől a tulajdonos engedélyt kérne, és melyik az a pont, amikor az átépítés már a szerző személyéhez fűződő jogait sértené.

9. fejezet: A felhasználás (Horváth Katalin, Legeza Dénes, Nagy Balázs)

Amint azt a fejezet rögtön az elején kiemeli, a „*szerzői művek és teljesítmények felhasználásával nyerik el értelmüket*”. A mű egészének vagy egy meghatározott részének a felhasználására engedélyt kizárólagos jelleggel csak a szerző adhat. Ezt az engedélyt, amint azt megtudhatjuk, rendszerint felhasználási szerződés keretében lehet megszerezni, a felhasználásért pedig a szerzőnek díjazás jár. A felhasználási szerződés fogalmának és speciális formájának tisztázása után bevezetést nyerünk a felhasználási szerződések érvényességének világába, ahol a „*nem létező és az érvénytelen felhasználási szerződés elhatárolásáról*” találunk bő ismeretanyagot. Megtudhatjuk azt is, hogy mik a felhasználási szerződés tartalmi elemei, így különösen azt, hogy kiket kell a szerződés részes feleiként meghatározni. A szerzők között speciális rendelkezéseket olvashatunk a kiskorú szerzők esetéről, valamint arról, hogy vajon a szerző helyett köthet-e, és milyen feltételekkel felhasználási szerződést a szerző részvételével működő gazdasági társaság. További részletszabályokat tartalmaznak azok az alfejezetek, ahol a szerző nevében, érdekében eljáró képviselők, közvetítők vagy közös jogkezelő szervezetek kötik meg a felhasználási szerződést. A kontraktus másik partnere, a *felhasználó* a fejezet tanúsága szerint bárki lehet.

A *formáról* szólva lefektetést nyer, hogy a szerződést *írásba kell foglalni*, amely szabály új értelmezést nyer digitális környezetben, ahol a szoftverek és más online szolgáltatások általános szerződési feltételeit a felhasználó a telepítés során pusztán klikkeléssel fogadja el. Semmisnek kell tekinteni az *életműszerződéseket* és azon felhasználási szerződéseket, amelyek „*szóban, ráutaló magatartással (hallgatólagosan) jöttek létre.*”

A felhasználási szerződés öt kötelező tartalmi elemet ismer: „*a szerző és a felhasználó megnevezése, a mű meghatározása, a felhasználási engedély és felhasználási módok mint a szerződés közvetlen tárgyának belefoglalása, a jogdíjban és annak mértékében való megállapodás, illetve adott esetben arról kifejezett nyilatkozattal való lemondás.*”

A tartalmi követelmények számbavétele után megismerkedhetünk az egyes *nevesített szerződéstípusokkal*. A *jogátruházási szerződést* törvényben meghatározott műtípusok vagy jogviszony esetében lehet alkalmazni, amelyben lehet rendelkezni a vagyoni jogok átruházásáról, illetve átszállásáról. Ilyen művek a szoftver, az adatbázis, a reklám céljára megrendelt mű, a filmalkotás céljára történő felhasználás (megfilmesítési szerződés), a kapcsolódó jogi teljesítményekre vonatkozó vagyoni jogok (kiadói szerződés). Jogátszállás a fejezet tanúsága szerint lehetséges az együttesen létrehozott művek, a munkaviszonyban alkotott művek és az öröklés esetében. Az esetkörök felsorolása után az érdeklődő olvasó áttekintheti azokat az eltéréseket, amelyek a felhasználási szerződéshez képest a jogátruházási szerződést jellemzik.

Hasonlóképpen részletgazdag tudósítást kapunk a *munkaviszonyban létrehozott művek* sajátosságairól. Esetükben a munkáltató jogszerzéséhez szükséges, hogy a munkavállaló munkaköri kötelessége alapján hozza létre az adott művet, amelyet ezután átad a munkálta-

tónak, aki korlátlan, valamennyi felhasználási módra kiterjedő szerzői vagyoni jogot szerez. Mint azt olvashatjuk, a munkavállalónál csak a személyhez fűződő jogok korlátozott köre marad, díjazásra pedig csak akkor tarthat igényt, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad.

Az online felhasználások térhódításával a hagyományos felhasználási szabályok alkalmazása nehézkessé vált, amely a tartalmak szabad terjedését is akadályozza. Ezt felismerve hoztak létre olyan új, *alternatív modelleket az online felhasználások engedélyezésére*, mint a *Creative Commons*, a szoftverek körében alkalmazható *FLOSS-licenckek (Free/Libre and Open Source Software)*. Az előbbiekről szólva a fejezet élénk tárja a *Creative Commons-licenckek* egyes típusait és azok jellemzőit (*Attribution, NoDerivatives, Share Alike, NonCommercial*). Hasonlóképpen tájékozódhatunk a *FOSS-licenckek* altípusait illetően (*Restricted copyleft, No copyleft, FOSS with option, FOSS with privilege*).

A következő alfejezet az *árva művek felhasználásáról* értekezik. Elsőként definiálja az árva mű fogalmát, majd a *felhasználás engedélyezésének általános szabályait* fekteti le, kezdve a *jogosultkutatás* szabályaival, majd folytatva a *felhasználási engedély terjedelmével, hatályával, az eljárási szabályokkal*. E helyütt leírja az SZTNH által adott felhasználási engedély sajátosságait, a *fizetendő díjat*. Tudósít nemcsak a 2009 óta adott felhasználási engedélyek számáról, hanem azokról a *kedvezményezett intézményekről* is, amelyek az árva művek korlátozott, meghatározott feltételek szerinti felhasználására jogosultak lehetnek.

A fejezet zárórésében megismerhetjük a *szerzői jogok és a kapcsolódó jogok közös kezelésének* lényegét és kialakulásának okait, a fogalmi elemeket és esetköreit (*kötelező, előírt, de kilépést engedő, önkéntes*). Választ kapunk arra a kérdésre, hogy mit tekinthetünk *reprezentatív közös jogkezelő szervezetnek, független jogkezelő szervezetnek*, és arra is, hogy az egyes KJK-k hogyan viszonyulnak egymáshoz. Az utóbbi kérdést, mint már annyiszor korábban, ezúttal is részletgazdag ábrával szemléltetik.

#### 10. fejezet: A szerzői jogi jogérvényesítés (Grad-Gyenge Anikó)

Mi sem vezetheti fel e fejezet ismertetését jobban, mint a szerző első gondolatainak felidézése: „... minden jog annyit ér, amennyit a jogosultak a mindennapokban érvényesíteni tudnak belőle”.

A szerzői jog történetének hajnalától kezdve válaszokat kellett, hogy megfogalmazzon a jogsértésekkel szembeni kihívásokra, vagyis azon magatartásokra, amelyek az előírt normával szembe mentek. Jelen fejezet elsőként a jogsértés *fogalmába* vezet be, amely kihívást intézhet mind a vagyoni jogok, mind a személyhez fűződő jogok ellen. Ezt követően a *jogérvényesítés jelentőségét és feltételeit* vetíti élénk. Ezekről szólva szükségesnek tartja, hogy a mű szerzői műnek minősüljön, a védelmi idő fennálljon, a vizsgált magatartás felhasználásnak számítson, még hozzá lehetőleg engedély nélküli vagy olyan felhasználásnak, amely

az engedély kereteit túllépte. Ezenfelül fontos, hogy a szabad felhasználás esetköreiből egy se forogjon fenn.

A jogsértések alapvetéseinek lefektetését követően kitér az egyes *polgári jogi igények* taglalására. Elsőként meghatározza az *igényérvényesítésre jogosultak körét*, valamint azokat, *akikkel szemben igényt lehet érvényesíteni*. Az egyes, többségében objektív *polgári jogi jogérvényesítési eszközök, igények* között említést tesz a *jogsértés bírósági megállapításának* lehetőségéről, majd rátér a jogosult azon lehetőségére, hogy a *jogsértőtől – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon* – megfelelő nyilvánosság biztosítása mellett *elégítelt követelhessen*. A *jogsértés abbahagyására való kötelezés* és az *eltávolítás további jogsértéstől* úgyszintén nyitva áll a sérelmet szenvedett fél előtt, amelyet közvetítőszolgáltatókkal szemben is érvényesíthet. Speciális esete az *abbahagyásnak az értesítési és eltávolítási eljárás*, amely az interneten elkövetett jogsértések elleni védekezés eszközüül szolgálhat. A közvetítőszolgáltatók közvetett felelősségének korlátját és az azt értelmező EUB-gyakorlatot sem mulasztja el megemlíteni. A *jogsértést megelőző állapot visszaállításáról* mint alapvető jelentőséggel bíró igényről emlékezik meg, amely biztosítja a *séreelmes helyzet megszüntetését*, a *jogsértő eredeti állapot helyreállítására való kötelezését*, a *jogsértéssel előállított dolgok lefoglalását, megsemmisítését vagy jogsértő mivoltuktól való megfosztását*. A jogukat érvényesítő jogosultak mindezekén túlmenően a *jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését is követelhetik*, illetve *kártérítési igényként* érvényesíthetik az elmaradt hasznot is. Személyhez fűződő jogok megsértése esetén a *sérelemdíj* intézménye biztosíthatja a sérelmet szenvedett jogainak helyreállítását.

A polgári jogi igényeken túl a szerzői jogi jogosultak érdekeit azok súlyosabb sérelme esetén *büntetőjogi eszközök* is védik. A Btk. kerettényállásait az Szjt. tölti ki tartalommal ott, ahol a büntető törvénykönyv nem operál eltérő fogalmakkal. Az egyes bűncselekményi tényállások között nevesíti a *bitorlás* büntetést, a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének* vétségét. Mindkét tényállás sajátja, hogy *materiális bűncselekményeként* akkor válnak befejezetté, ha tényleges *vagyon* hátrányt okoztak. A masszív fájlcserejelenség okán a jogalkotó dekriminalizálni igyekezett a torrenthasználók cselekményeit, így beépítette a Btk.-ba azt a passzust, amely szerint nem valósítja meg a bűncselekményt, aki a jogsértést többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, *feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzést közvetve sem szolgált*. E bűncselekményi tényállásnak az okozott *vagyon* hátrány csekélyebb mértékéhez igazodva a fejezet számot ad a *szerzői jog vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértési alakzatáról*. A *vagyon* hátrány és hozzá szorosan kapcsolódva a bűncselekmény minősülése a *mértéktől* függ. Az egyes értékhatárokat a fejezet szerzője táblázatba rendezve adja meg. További két bűncselekményi tényállás – a *védelem a műszaki intézkedések megkerülésével/kijátszásával szemben* és a *jogkezelési adat meghamisítása* – említését követően az *alternatív vitarendezés* lehetőségével is megismerttet a fejezet. E helyütt ismét szót ejt az értesítési és eltávolítási eljárásról, amelynek a menetét ágrajzon szemlélteti, majd bevezet a WIPO alternatív vitarendezési mechanizmusába.

A fejezet végül két magyar szervezet, a *Szerzői Jogi Szakértő Testület* és a *Hamisítás Elleni Nemzeti Testület* rövid történetével és munkásságával foglalkozik.

### 11. fejezet: Nemzetközi és európai uniós szerzői jog (Lábody Péter, Timár Adrienn)

Napjainkra a szerzői jog, elsősorban az internet és a globalizáció okán egyre inkább összefonódó gazdaságoknak és piacoknak köszönhetően számottevő mértékben nemzetközivé vált. A törekvés, hogy az egyes államok együtt, lehetőleg egységesen gondolkodjanak alapvető szerzői jogi kérdésekben, már igen korán, a 19. században megjelent. A most bemutatásra kerülő fejezet bevezeti az olvasót a nemzetközi és uniós szerzői jog rejtelmeibe. Az említett határnélküliség eredményeként egy-egy szerzői jogi jogviszonyba gyakran kerül ún. *külföldi elem*, amikor el kell dönteni, hogy melyik ország jogát alkalmazzuk. Az Európai Unió tagállamainak *kollíziós jogára a Róma I. rendeletet* kell alkalmazni. Erről szólva a fejezet két esetkorre tér ki. Az egyik a *felek akaratautonómiája* alapján választott jog, a másik pedig az ún. *kapcsoló tényezők* előtérbe kerülése, amely akkor alkalmazandó, ha a jogválasztásra nem kerül sor (jellemzően a *szerző szokásos tartózkodási helye*).

A szerződésen kívüli jogviszonyok tekintetében a *Róma II. rendelet* alkalmazását javasolja a könyv, méghozzá annak is egy kiemelt rendelkezését. A szerzői jogi jogsértések esetére irányadó jogként azon állam jogát kell alkalmazni, „*amely szerint az oltalmat igénylik*”. Mielőtt a fejezet szerzője rátérne a *nemzetközi szerzői jog alapjainak* ismertetésére, szót ejt a *joghatóság* kérdéséről.

A nemzetközi szerzői jogi egyezmények történetét egészen a 18. században kötött kétoldalú (bilaterális) megállapodásokig vezeti vissza a fejezet. Ezután kiemeli az első, máig meghatározó nemzetközi egyezményt, az 1886-ban megkötött Berni Uniós Egyezményt, a benne foglalt *minimumjogokat*, a *nemzeti elbánás elvét*, az egyezmény felülvizsgálatait, majd említést tesz a *WIPO-t létrehozó 1967-es egyezményről*, illetve több *szabadkereskedelmi megállapodásról*. Emlegeti a híres-hírheft ACTA-t, vagyis a hamisítás elleni kereskedelmi megállapodást, röviden megáll az *Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény* mellett, majd időt szentel a *TRIPS-megállapodásnak*, a nemzetközi szomszédos jogi szerződéseknek (*Római Egyezmény az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről*), a *WIPO internetszerződéseinek* és magának a Szellemi Tulajdon Világszervezetének, nem feledkezve el Bogsch Árpád, Boytha György és id. Ficsor Mihály méltatásáról.

A nemzetközi jogi kiterőt követően visszatér Európába, hogy az uniós szerzői jog alapjaiba, majd a 10 szerzői jogi irányelv bugyraiba kalauzolja az olvasót. E vállalkozásban felvázolja a *KJK-irányelv*, az *árvaműirányelv*, a *jogérvényesítési irányelv*, a *követőjogi irányelv*, az *Infosoc-irányelv*, az *adatbázis-irányelv*, a *védelmiidő-irányelv*, a *műholdirányelv*, a *bérlet-irányelv* és a *szoftverirányelv* rendelkezéseit, és előre bocsátja az uniós jogalkotás jövőbeli lehetőségeit, amelyek a szerzői jogot a várakozások szerint a digitális korhoz igazítanák.

Nem hagyja figyelmen kívül az *Európai Unió Bíróságának* jogfejlesztő szerepét és gyakorlatát sem, amelyet az irányelvek értelmezésére benyújtott *előzetes döntéshozatali eljárások* során csiszolt. Maradva az EUB gyakorlatának tárgyalásánál, esetjogok gazdag katalógusát kínálja az érdeklődő olvasónak a *többszörözés, a terjesztés, a nyilvánossághoz közvetítés, a hiperlinkek, a szabad felhasználás, a védelmi idő, a jogkimerülés, a kompenzáció, a reprográfia, az üres hordozók, a követőjogi díj, a jogérvényesítés, a szoftverek, az adatbázisok, a műszaki intézkedések, illetve az adó-, vám-, verseny- és reklámjogi határterületek* vonatkozásában.

## *12. fejezet: Bevezetés az összehasonlító szerzői jogba (Mezei Péter)*

A nemzetközi kitekintés nem lehetne teljes, ha csak a jogszabályok normaanyagával foglalkozna. A nemzetközi egyezmények tartalmát, az azokhoz csatlakozó államok motivációját, a szerzői jog határok nélkülivé válását csak akkor lehet igazán megérteni, ha az olvasó nyitott a különböző jogrendszerek szerzői jogi megközelítéseire. E fejezet e cél elérését igyekszik elősegíteni.

A szerző a fejezetben végig két nagy jogrendszer szerzői jogát elemzi, a kontinentálist vagy ha úgy tetszik európai, illetve az angolszászt. A *szerzői és kapcsolódó jogi védelem tárgya* tekintetében megállapítja, hogy az egyes jogrendszerek nagyjából azonos módon szabályozzák az oltalomban részesítendő művek körét, ugyanakkor a védelem köréből kizárt alkotások esetében már eltérések mutathatók ki. Nincs már ekkora összhang az *egyéni, eredeti jelleg* megítélésénél. A német szerzői jog *magas fokú művészi kreativitást* követel meg, az angol ugyanakkor a *jártasság, munka, döntés, fáradtság* követelményét támasztja, az amerikai szerzői jogban pedig a *befektetett energia függvénye* a védelem megléte. Az uniós szerzői jog a védelem előfeltételként az *eredetiség* követelményét határozta meg. A *karaktérvédelemről* olvasva felbukkan előttünk a *Batmobil, Goofy* vagy *Pluto* érdekfeszítő esete.

A következő lépcsőben a *szerzői jogok jogosultjairól* tudhatunk meg többet, miközben a *munkaviszonyban létrehozott művek* vonatkozásában is eltérésekre lelhetünk. Különbség húzódik a *vagyoni jogok körében* is, főként a kapcsolódó jogi jogosultak megítélése tekintetében. Amíg azt tapasztalhattuk, hogy Európában a szerzői joggal szomszédos jogok jogosultjaiként tartják őket számon, szűkebb jogokat biztosítva nekik, addig az Egyesült Államokban *egységes copyrightvédelem* „uralkodik”. Amíg a vagyoni jogok között a többszörözés, az átdolgozás és a terjesztés joga mindkét rezsimben biztosított, addig a művek közönség számára érzékelhetővé tételében – nyilvánossághoz közvetítés vs. nyilvános előadás – szembe-tűnő különbségek mutatkoznak. Az *adatbázis előállítói* Európában *sui generis* védelemben részesülnek. Nem így az Egyesült Államokban, ahol „*a gyűjtemények csak akkor oltalmazhatók, ha a tartalom kiválogatása eredetiséget és megfelelő kreativitást tükröz.*” A követőjog különböző megítélésén talán már meg sem lépődik a kedves olvasó. Elég az hozzá, hogy az Egyesült Államokban az alkotmány kereskedelmi klauzulája (*commerce clause*) tilt minden olyan tagállami rendelkezést, amely korlátozná a tagállamok közötti kereskedelmet.

A szerzői jogok forgalomképességének eltérő megítélése leginkább abban ragadható meg a fejezet tanúsága szerint, hogy az Egyesült Államok szerzői joga a vagyoni jogok bármilyen módon történő átruházását lehetővé teszi. A közös jogkezelés körében a legnagyobb differencia ott mutatkozik, hogy a tengerentúlon vitatják a kötelező közös jogkezelés létjogosultságát.

Az Egyesült Államok egészen 1988-ig nem volt részese a Berni Uniós Egyezménynek tekintettel a személyhez fűződő jogok korlátozottabb érvényesülésére, amely csak a képzőművészeti alkotások szerzőit illeti meg.

Az Egyesült Államokban létezik, Európában viszont nem alkalmazzák az ún. *fair use*-tesztet, amely az amerikai alkotmány ún. *IP Clause* passzusára vezethető vissza. A klauzula és a fair use-teszt lényege, hogy megtörje a szerzői jogok kizárólagosságát, és „előmozdítsa a tudományok és hasznos művészetek fejlődését.”

A fair use-tesztet elemezve a fejezet négy faktort különít el. Az első a „felhasználás célját és jellegét vizsgálja”, a második a „forrásmű természetére kérdez rá”, a harmadik a „felhasznált rész mennyiségét és minőségét” ellenőrzi, a negyedik pedig a „forrásmű potenciális piacára gyakorolt hatást elemzi”. A fair use-teszt áttekintése után a fejezet kitér a teszttel rokon *fair dealing* szabályaira is.

A fejezet továbbá összehasonlítja a jogkimerülés kontinentális és tengerentúli aspektusait, megemlíti a szerzői jog területiális jellegét és az extraterritoriális jogalkalmazást, amely problémakör az interneten elkövetett jogsértések miatt előtérbe került. Ennek bemutatásához a szerző felidézi az *isoHunt*-pert és annak tanulságait. A jogérvényesítés talaján maradvá szűkségszerűen szó esik a közvetett és közvetlen jogsértésekről, a szerzői jogi jogsértések bizonyításáról, illetve a törvényen alapuló kártérítés (*statutory damages*) amerikai gyakorlatáról.

A 12. fejezet szerzője zárásképpen még egy szembetűnő eltérésre felhívja a figyelmet, nevezetesen arra, hogy a fennmaradt néhány *formalitás* ellenére a szerzői jog megléte nem köthető ezek teljesítéséhez. Nem így az Egyesült Államokban, ahol még mindig erős formakényszer érvényesül annak ellenére, hogy a BUE-hoz való csatlakozás után a regisztrációt mint a védelem keletkezésének előfeltételét megszüntették. Ettől függetlenül jogsértés esetén eljárás csak akkor indítható, ha a szerző a művet nyilvántartásba vette.

### 13. fejezet: A szerzői művek felhasználásához kapcsolódó jogterületek (Lendvai Zsófia)

Az utolsó fejezet a szerzői jog és más szellemi alkotások határterületeit vizsgálja. Elsőként áttekinti a szerzői jog és a védjegy jog kapcsolatát. Az „árjelzők e típusának” bemutatását a funkciók ismertetésével indítja, majd felvázolja a védjegyvoltalom megszerzésére irányuló eljárás menetét, a lajstromozás feltétlen (abszolút) és kizáró (relatív) okait. Az utóbbiak között kiemeli azt az esetet, amikor a lajstromozás megtagadására azért kerül sor, mert a lajstromoztatni kívánt megjelölés „más, korábbi szerzői jogába ütközik”. Fordított a szembenállás akkor, ha a védjegyet vagy megjelölést egy szerzői műben használták fel. Ezeket az eseteket

csak úgy lehet eldönteni, ha „*figyelembe veszik a védjegy felhasználásának módját és indítékát.*” Az Alaptörvényben is biztosított *művészeti alkotás szabadságából* következik, hogy amennyiben a felhasználás nem valósít meg gazdasági tevékenységet, a szerző művészeti alkotásában megjelenítheti a védjegyet.

A *személyiségvédelemről* olvasva feltárul előttünk, hogy mennyiben tartalmaz speciális előírásokat az Szt. a szerzők személyhez fűződő jogainak védelméről a Ptk.-hoz képest, különös tekintettel a *becsülethez és jó hírnévhez való jog* (ideértve a paródiát és az azt elemző Deckmyn-ügyet), a *képmáshoz és hangfelvételhez való jog*, illetve a *névviseléshez való jog* relációjában. A szerzői jogi alkotások a mű típusától függően több-kevesebb információ-talommal rendelkeznek. Éppen ezért fontos, hogy el tudjuk határolni az információ egyéni, eredeti jellegű kifejezéseit a *védtett ismerettől (know-how)* és az *üzleti titoktól*. Amellett, hogy az utóbbi kettő definícióját is meghatározza, a fejezet szerzője az elhatárolást a szerzői mű és az üzleti titok tekintetében a benne foglalt információ nyilvánosságra hozatalánál ragadja meg. Ezt követően ugyanis a nyilvánosságra hozott szerzői mű tartalma már nem tekintendő titoknak. A know-how egyik jellemvonása, hogy azonosításra alkalmas módon van rögzítve. A védtett tárgy ugyanakkor különbözik, mivel a know-how magát az *ismeretet védi*, a szerzői jog pedig ezen ismeret *kifejtésének módját*.

Fentebb több alkalommal történt már utalás a szerzői jogi védelem és a tulajdonjogok ütközésére. Az utolsó fejezet tovább mélyíti a két jog kollíziójáról eddigre kialakult tudásunkat az építészeti alkotások és a képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti alkotások tekintetében.

A *média- és reklámjogi aspektusok és korlátok* alfejezetben szó esik a *reklámozás céljára megrendelt művek* tulajdonságairól, a reklámtörvény speciális szabályairól. Világossá válik, hogy mit kell reklámnak, reklámszolgáltatónak tekinteni, illetve milyen formai, tartalmi kellékei vannak a reklámszerződésnek. A kereskedelmi televíziózás térhódításával a nézők a műsor által nyújtott kikapcsolódás mellett egy kellemetlen jelenséghez is kénytelenek voltak hozzászokni. Ez a műsor *reklámok által történő megszakítása*, amelyet a hatályos Média-törvény lehetővé tesz, ugyanakkor felveti a mű integritásához fűződő jog sérelmét.

Az utolsó nagy alfejezet a *versenyjogi korlátokat* veszi számba. A szerzői jog *territoriális jellege* az áruk szabad mozgásának korlátja, amelynek feloldására fejlesztették ki a *jogkimerülés elvét*. A *területi kizárólagosság* és a *szerzői jog által biztosított kizárólagosság mint erőfölényt biztosító körülmény* mikéntjét jogesetek (*Football Association Premier-ügy, Magill-ügy, Microsoft-ügy*) elemzésével magyarázza el a szerző.

Amint az az ismertető terjedelméből is kiténik, egy jelentős, a szerzői jog legtöbb releváns szeptét átfogó és megemlítő, közérthető nyelvezetű tankönyv született, amely bizonyosan az olvasó hasznára lesz, akit 13 fejezet kalauzol végig a szerzői jog egészén. Az egyes részegységek alapjául szolgáló szakirodalmi hivatkozások minden fejezetben megtalálhatók, ugyanakkor szembetűnő, hogy a mű nem bír összefoglaló, részegységekre lebontott szakirodalmi jegyzékkel, amely az esetleges bűvárkodási szándékot még jobban segíthetné. A csekély, ép-



pen ezért a bemutató végén megemlített hiányosságok közé sorolandó továbbá, hogy amíg például két helyen is értekezik a tulajdonjog és szerzői jog kollíziójának metszéspontjáról (lásd pl.: 8.5. pont Az építészeti alkotások és a műszaki létesítmények, 13.3. A tulajdonjog és a szerzői jogi védelem ütközése), nyitva hagy néhány, e sorok szerzője által – nyilvánvalóan saját érdeklődési körére visszavezethetően – fontosnak tartott kérdést, illetve szűkszavú választ fogalmaz meg. Ilyen például az ötödik fejezetben a laikust is okkal foglalkoztató probléma: nevezetesen hogy az irodalmi művek kiadóinak miért nincsenek szomszédos jogi jogosítványaik, illetve a jogkimerülés izgalmas problémaköre, amelyet több helyen is emleget (7.3. A jogkimerülés; 12.6.3. Jogkimerülés), ám csak dióhéjban. Ezeket a hiányosságokat feltételezésünk szerint inkább a terjedelmi korlátok, semmint a feledékenység indokolja.